

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ

الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبایی
دانشکده علوم اجتماعی

رساله دکترای جامعه شناسی

عنوان:

روابط قدرت، ایدئولوژی سازمانی و ورزش بانوان

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمد حسین پناهی

اساتید مشاور:

جناب آقای دکتر محمد سعید ذکایی

جناب آقای دکتر رحمت ا... صدیق سروسستانی

اساتید داور:

جناب آقای دکتر غلامرضا غفاری

جناب آقای دکتر ابوتراب طالبی

دانشجو:

شهناز صداقت زادگان اصفهانی

در شرایطی که سر جامعه ایران (حوزه و دانشگاه) به
سویی می رود و بدن آن بسویی دیگر،
پایان نامه ام را تقدیم می کنم به تمامی دلاور زنان و دلاور
مردانی که در این مرز و بوم بیدریغ برای ایجاد پیوند بین
این سر و بدن تلاش می کنند.

چکیده

در جامعه ایران، به دلیل برخی ویژگی‌های سیاسی و اقتصادی، ورزش رسمی برای زنان و مرد دستخوش تنگناها و محدودیت‌های بسیاری است. با افزوده شدن ویژگی‌های فرهنگی این محدودیت‌ها برای زنان مضاعف است. حضور بانوان ایرانی در رقابت‌های ورزشی بالاخص رقابت‌های برون مرزی اندک است و در صورت حضور نیز نتیجه مطلوب و درخور کسب نمی‌شود. تحقیق‌های پیشین، تفسیر ایدئولوژیک قواعد به ضرر ورزش بانوان، حمایت اقتصادی اندک و تعداد اندک زنان در سمت‌های مدیریتی را از عوامل موثر بر ضعف عملکرد ورزش بانوان معرفی کرده‌اند. چارچوب نظری این تحقیق با استفاده از نظریه‌های جامعه‌شناسی ورزش، جامعه‌شناسی سازمان‌ها و جامعه‌شناسی سیاسی ساختارگرا و فراساختارگرا ساخته شد. حاصل آن تدوین ۱۲ فرضیه شد. در این فرضیه‌ها رابطه منابع قدرت شامل سازمان، مالکیت، شخصیت و ابزار قدرت شامل ابزار پاداش دهنده و قدرت شرطی بر تفسیر ایدئولوژیک قواعد و عملکرد ورزش بانوان مطالعه شد. از سوی دیگر رابطه تفسیر ایدئولوژیک قواعد و عملکرد ورزش بانوان نیز مورد سوال قرار گرفت. فرضیه‌های تحقیق با بهره‌گیری از روش پیمایش و استفاده از سه ابزار مصاحبه، پرسشنامه و اسناد و مدارک سازمان تربیت بدنی در سطح تحلیل فدراسیون، آزمون شد. از بین ۴۹ فدراسیون موجود ۳۰ فدراسیون بر اساس ملاک برخورداری از بخش ورزش بانوان و حداقل ۱۰ سال سابقه برای مطالعه انتخاب شد. بخش عمده‌ای از اطلاعات مورد نیاز تحقیق از طریق ۶۵۰ نفر در بین مراتب مختلف فدراسیون‌های مذکور شامل رئیس فدراسیون، نایب رؤسای فدراسیون در امور آقایان و بانوان، دبیر فدراسیون، رؤسای کمیته‌ها، داوران، مربیان و ورزشکاران به صورت تمام شماری جمع‌آوری شد. بررسی فرضیه‌ها نشان می‌دهد در سطح تحلیل فدراسیون سابقه مدیریتی، مرتبه سازمانی و حقوق دریافتی از سازمان ورزش با تفسیر ایدئولوژیک قواعد رابطه مثبت دارد. پایگاه اقتصادی اجتماعی و تحصیلات با تفسیر ایدئولوژیک قواعد رابطه منفی نشان می‌دهد. بین دو جنس نیز تفسیر ایدئولوژیک قواعد متفاوت است. تفسیر مردان از قواعد بیشتر ایدئولوژیک است. بین تفسیر ایدئولوژیک قواعد و عملکرد ورزش بانوان در مراتب مدیریتی رابطه مثبت وجود دارد. رابطه قدرت شرطی و عملکرد ورزش بانوان نیز پیچیده است و نمی‌توان به طور قطعی قضاوت کرد. پاداش ورزشکاران اگر به صورت حقوق باشد، سابقه ورزشی خانواده و روابط اقتصادی سیاسی دبیر و نایب رئیس بانوان با عملکرد ورزش بانوان رابطه مثبت دارد. در کل دسترسی زنان به سمت‌های مدیریتی، شرایط بهتری را برای ورزش بانوان رقم می‌زند. البته اگر دستیابی به سمت‌های مدیریتی توأم با دسترسی به منابع قدرت اقتصادی باشد تعیین‌کننده است. در این بین ویژگی مدیران مرد از جمله دبیر و رئیس فدراسیون بر عملکرد ورزش بانوان تاثیر چشمگیری نشان نمی‌دهد. نتیجه این که برای کمک به رشد و توسعه ورزش بانوان ایران زمین بهتر است تعداد مدیران زن در سازمان ورزش افزوده شود و روند اجرای خصوصی سازی در ورزش سرعت بیشتری یابد.

کلید واژه: روابط قدرت، ایدئولوژی سازمانی، تفسیر ایدئولوژیک قواعد، عملکرد ورزش بانوان

پژوهش حاضر اگر حسن ي دارد مرهون راهنمايي هاي
صبورانه ي آقاي دكتور محمد حسيني پناه ي استاد راهنمايي
پاين نامه است و اگر عيبي دارد بي ترددي متوجه
ضعف هاي محقق است.

با تشكر از همكاري آقاي دكتور محمد سعدي ذكايي و آقاي
دكتور رحمت ا... صديقي سروسناني مشاوران پاين نامه و
سپاس بيكران نثار تمام ي معلمان و اساتيدي دوران تحصيل
كه اميدوارم بيش از گزاره هاي علمي تعهد نسبت به
جامعه و ملت را از آن ها آموخته باشم.

صفحه	فهرست مطالب
و - ح	فهرست مطالب
ط - ک	فهرست جدول ها
ل	فهرست نمودارها
م	فهرست شکل ها
۱-۴۵	فصل ۱: کلیات تحقیق
۱	طرح مسأله
۴	اهداف تحقیق
۵	ضرورت تحقیق
۸	تاریخچه ورزش بانوان
۱۵	ورزش بانوان در کشورهای اسلامی
۱۶	ورزش بانوان در ایران
۲۰	ورزش بانوان پس از انقلاب اسلامی
۲۷	ورزش قهرمانی و همگانی در ایران
۳۰	تحقیقات پیشین
۳۰	مطالعات خارجی
۳۸	مطالعات داخلی
۴۵	جمع بندی تحقیق های پیشین و جایگاه این تحقیق
۴۶-۱۲۰	فصل ۲: مبانی نظری تحقیق
۴۶	مبانی نظری تحقیق
۴۷	سازمان و ارتباط آن با محیط
۵۳	سازمان و دولت
۵۷	سازمان و محیط اقتصادی
۵۹	سازمان و محیط فرهنگی
۶۱	ارتباطات درون سازمان
۶۵	روابط قدرت
۶۸	قواعد و قدرت
۷۴	منابع قدرت
۷۵	قدرت شخصیت
۷۶	مقاومت و قدرت

۷۹	ایدئولوژی
۸۰	نگرش ایدئالیستی ایدئولوژی
۸۱	نگرش ساختارگرایانه ایدئولوژی
۸۴	نگرش فراساختارگرایانه ایدئولوژی
۹۶	ایدئولوژی سازمان اجتماعی
۹۸	ایدئولوژی سازمانی
۱۰۱	ایدئولوژی سازمانی و ورزش بانوان در ایران
۱۱۴	چارچوب نظری تحقیق
۱۱۸	مدل تحقیق
۱۱۹	سوالهای اساسی تحقیق
۱۱۹	فرضیه های تحقیق
۱۲۱-۱۵۷	فصل ۳: روش تحقیق
۱۲۱	روش تحقیق
۱۲۲	تعریف نظری و عملیاتی متغیرها
۱۴۷	جامعه آماری
۱۴۷	واحد مشاهده و تحلیل
۱۴۸	نمونه گیری
۱۵۱	اعتبار و پایایی
۱۵۳	تجزیه و تحلیل داده ها
۱۵۶	اخلاق پژوهش
۱۵۸-۲۱۲	فصل ۴: تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۵۸	تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۵۸	نگاهی به وضعیت پاسخگویان
۱۶۶	توصیف متغیرها
۱۸۰	روابط بین متغیرها
۲۱۲	جمع بندی فصل
۲۱۳-۲۳۸	فصل ۵: نتیجه گیری
۲۱۳	نتیجه گیری

۲۱۳	مروری بر مباحث نظری
صفحه	فهرست مطالب
۲۱۸	نگاهی به یافته های تحقیق
۲۱۸	یافته های توصیفی
۲۲۲	یافته های تحلیلی
۲۲۸	نقد و بسوسی نظریه ها
۲۳۳	پیشنهادهای کاربردی
۲۳۶	پیشنهادهای پژوهشی
۲۳۷	پیشنهادهای روشی
۲۳۹-۲۴۷	منابع
	ضمیمه
	پرسشنامه مدیران
	پرسشنامه ورزشکاران
	پرسشنامه عملکرد ورزش بانوان
	مصاحبه نامه پایگاه شهری
	چکیده لاتین

فصل ۱

- جدول ۱-۱: درصد اختلاف سرعت دویدن مردان و زنان جهان طی ۳۰ سال (به متر) ۳۳
- جدول ۱-۲: میانگین تفاوت رکوردهای جهانی شنای آزاد مردان و زنان به درصد ۳۸
- جدول ۱-۳: مقایسه میزان ورزش زنان و مردان ۴۱
- جدول ۱-۴: مقایسه تعداد ورزشکاران زن و مرد و درصد زنان نسبت به کل (۱۳۸۰) ۴۲
- جدول ۱-۵: عوامل موثر بر ارتقای سطح فعالیت های ورزشی از نظر مدیران و ورزشکاران زن ۴۴
- جدول ۱-۶: معیارهای انتخاب مدیران انجمن ها از نظر مدیران و ورزشکاران زن ۴۴
- جدول ۱-۷: اولویت های انجمن از نظر مدیران و ورزشکاران زن ۴۵

فصل ۲

- جدول ۲-۱: ساختار طبقاتی مدارات قدرت در سازمان از نظر استوارت کَلگ ۵۶
- جدول ۲-۲: سطوح فرهنگ در سازمان از نظر شین ۹۸

فصل ۳

- جدول ۳-۱: شاخص های ارزیابی عملکرد سه ماهه فدراسیون های ورزشی ۱۲۵
- جدول ۳-۲: محورهای نظام ارزیابی عملکرد یک ساله فدراسیون های ورزشی تحت بررسی (۱۳۸۶) ۱۲۶
- جدول ۳-۳: مقادیر ویژه ابزار سنجش تفسیر ایدئولوژیک قواعد ۱۳۴
- جدول ۳-۴: مقادیر ویژه عوامل متغیر پاداش ۱۴۳
- جدول ۳-۵: رشته های ورزشی به تناسب انجمن های ورزشی زنان ۱۴۹
- جدول ۳-۶: جمعیت ورزشکار سازمان یافته استان تهران ۱۵۰
- جدول ۳-۷: سطح سنجش و آزمون های مناسب هر متغیر ۱۵۴
- جدول ۳-۸: نمونه ۱ تحلیل نظری هرشی به وسیله توزیع درصدی فراوانی های متغیر ۱۵۵
- جدول ۳-۹: نمونه ۲ تحلیل نظری هرشی به وسیله توزیع درصدی فراوانی های متغیر ۱۵۵

فصل ۴

- جدول ۴-۱: توزیع فراوانی و درصدی جنسیت پاسخگویان ۱۵۸
- جدول ۴-۲: توزیع فراوانی و درصدی سن پاسخگویان ۱۵۹
- جدول ۴-۳: توزیع فراوانی و درصدی وضعیت تأهل پاسخگویان ۱۶۰
- جدول ۴-۴: توزیع فراوانی و درصدی مرتبه سازمانی پاسخگویان ۱۶۰
- جدول ۴-۵: توزیع فراوانی و درصدی تحصیلات پاسخگویان ۱۶۱
- جدول ۴-۶: توزیع فراوانی و درصدی رشف تحصیلی پاسخگویان ۱۶۲
- جدول ۴-۷: توزیع فراوانی و درصدی دانشگاه محل تحصیل پاسخگویان ۱۶۳

۱۶۳	جدول ۸-۴: توزیع فراوانی و درصدی رشته های ورزشی پاسخگویان
۱۶۴	جدول ۹-۴: توزیع فراوانی و درصدی حقوق پاسخگویان (به هزار تومان)
۱۶۵	جدول ۱۰-۴: توزیع فراوانی و درصدی فدراسیون های نمونه
۱۶۶	جدول ۱۱-۴: توزیع فراوانی و درصدی تفسیر ایدئولوژیک قواعد پاسخگویان
۱۶۷	جدول ۱۲-۴: توزیع فراوانی و درصدی میزان پاسخگویی به قسمت اول سؤالات تفسیر ایدئولوژیک قواعد
۱۶۹	جدول ۱۳-۴: توزیع فراوانی و درصدی تفسیر ایدئولوژیک قواعد با جایگزینی
۱۶۹	جدول ۱۴-۴: توزیع فراوانی و درصدی تفسیر ایدئولوژیک قواعد به تفکیک مدیران و ورزشکاران
۱۷۰	جدول ۱۵-۴: توزیع دامنه و میانگین معرف های عملکرد ورزش بانوان در فدراسیون ها (۱۳۸۶)
۱۷۱	جدول ۱۶-۴: توزیع فراوانی و درصدی عملکرد ورزش بانوان (۱۳۶۷)
۱۷۲	جدول ۱۷-۴: توزیع فراوانی و درصدی خاستگاه خانوادگی پاسخگویان
س ۱۷۳	جدول ۱۸-۴: توزیع فراوانی و درصدی سابقه پاسخگویان
۱۷۳	جدول ۱۹-۴: توزیع فراوانی و درصدی سابقه مدیریت پاسخگویان
۱۷۴	جدول ۲۰-۴: توزیع فراوانی و درصدی بر حسب میزان دریافت پاداش ورزشکاران
۱۷۵	جدول ۲۱-۴: توزیع فراوانی و درصدی بودجه فدراسیون ۱۳۸۶ (ارقام به میلیون ریال)
۱۷۶	جدول ۲۲-۴: توزیع فراوانی و درصدی استفاده پاسخگویان از رسانه های گروهی
۱۷۶	جدول ۲۳-۴: میانگین استفاده پاسخگویان از رسانه های گروهی
۱۷۷	جدول ۲۴-۴: توزیع فراوانی و درصدی معدل پاسخگویان
۱۷۸	جدول ۲۵-۴: توزیع فراوانی و درصدی پایگاه اقتصادی - اجتماعی پاسخگویان
۱۷۹	جدول ۲۶-۴: توزیع فراوانی و درصدی پایگاه اقتصادی - اجتماعی پاسخگویان با جایگزینی
۱۷۹	جدول ۲۷-۴: توزیع فراوانی و درصدی پایگاه شهرتی پاسخگویان
۱۸۱	جدول ۲۸-۴: تفسیر ایدئولوژیک قواعد و قدرت شخصیت قسمت اول در مراتب مختلف سازمانی
	جدول ۲۹-۴: تفسیر ایدئولوژیک قواعد و قدرت شخصیت قسمت دوم به تفکیک مرتبه سازمانی
۱۸۳	مدیران نهادی
۱۸۵	جدول ۳۰-۴: تفسیر ایدئولوژیک و پاداش در سطح ورزشکاران
۱۸۶	جدول ۳۱-۴: تفسیر ایدئولوژیک قواعد و حقوق پاسخگویان
۱۸۷	جدول ۳۲-۴: تفسیر ایدئولوژیک قواعد و قدرت شرطی پاسخگویان به تفکیک مرتبه
۱۸۹	جدول ۳۳-۴: تفسیر ایدئولوژیک قواعد و مرتبه سازمانی پاسخگویان
۱۹۱	جدول ۳۴-۴: تفسیر ایدئولوژیک قواعد و پایگاه اقتصادی - اجتماعی
۱۹۲	جدول ۳۵-۴: تفسیر ایدئولوژیک قواعد و جنسیت پاسخگویان
۱۹۴	جدول ۳۶-۴: عملکرد ورزش بانوان و قدرت شخصیت قسمت اول در مراتب مختلف سازمانی

۱۹۶	جدول ۳۷-۴: عملکرد ورزش بانوان و قدرت شخصیت قسمت دوم به تفکیک مرتبه سازمانی مدیران نهادی
۱۹۷	جدول ۳۸-۴: عملکرد ورزش بانوان و بودجه فدراسیون
۱۹۸	جدول ۳۹-۴: توافقی بودجه و دریافت پاداش در فدراسیون
۱۹۹	جدول ۴۰-۴: جدول توافقی بودجه و حقوق پاسخگویان
۲۰۰	جدول ۴۱-۴: عملکرد ورزش بانوان و پاداش ورزشکاران
۲۰۱	جدول ۴۲-۴: عملکرد ورزش بانوان و حقوق پاسخگویان
۲۰۲	جدول ۴۳-۴: عملکرد ورزش بانوان و حقوق ورزشکاران
۲۰۳	جدول ۴۴-۴: عملکرد ورزش بانوان و قدرت شرطی به تفکیک مرتبه پاسخگویان
۲۰۵	جدول ۴۵-۴: عملکرد ورزش بانوان و تفسیر ایدئولوژیک قواعد پاسخگویان
۲۰۶	جدول ۴۶-۴: عملکرد ورزش بانوان و تفسیر ایدئولوژیک قواعد در سطح مدیران نهادی
۲۰۷	جدول ۴۷-۴: تعداد مدال و تفسیر ایدئولوژیک قواعد در سطح مدیران نهادی
۲۰۸	جدول ۴۸-۴: فعالیت فرهنگی و تفسیر ایدئولوژیک قواعد در سطح مدیران نهادی
۲۰۹	جدول ۴۹-۴: پژوهش و تفسیر ایدئولوژیک قواعد در سطح مدیران نهادی
۲۱۰	جدول ۵۰-۴: تفسیر ایدئولوژیک قواعد و معرف های عملکرد ورزش بانوان در سطح مدیران و مدیران نهادی

فصل ۳

- نمودار ۱-۳: معرف های عملکرد ورزش بانوان در سال ۱۳۸۱ ۱۲۳
- نمودار ۲-۳: معرف های عملکرد ورزش بانوان در سال ۱۳۸۲ ۱۲۴
- نمودار ۳-۳: معرف های ارزیابی عملکرد فدراسیونهای ورزشی از دیدگاه بانوان ورزشکار
وقهرمانان ۱۲۸
- نمودار ۴-۳: تعریف عملیاتی برخی از معرف های ایدئولوژی به تفسیر دو جنس در
منابع موجود ۱۳۱
- نمودار ۵-۳: معرف های پیشنهادی اندازه گیری تفسیر ایدئولوژیک قواعد بر اساس
منابع موجود ۱۳۳
- نمودار ۶-۳: معرف های نهایی اندازه گیری ایدئولوژی سازمانی و پرسش های مربوط
به معرف ها ۱۳۴
- نمودار ۷-۳: سابقه ورزشی پاسخگو ۱۳۶
- نمودار ۸-۳: سابقه ورزش خانواده ۱۳۶
- نمودار ۹-۳: ابعاد قدرت شخصیت ۱۳۸
- نمودار ۱۰-۳: معرف های نهایی سنجش رسانه ها ۱۳۹
- نمودار ۱۱-۳: معرف های نهایی سنجش پایگاه اقتصادی - اجتماعی ۱۴۲
- نمودار ۱۲-۳: معرف های نهایی اندازه گیری پاداش ۱۴۳
- نمودار ۱۳-۳: شاخص های نهایی سنجش مرتبه سازمانی و کدهای آن ۱۴۶

فصل ۲

- شکل ۲-۱: نمودار تاثیر عوامل تاثیرگذار قدرت از بیرون از نظر هاروی و براون ۵۰
- شکل ۲-۲: عوامل تاثیر گذار قدرت از بیرون بر سازمان از نظر گونتر و همکاران ۵۱
- شکل ۲-۳: زمینه مؤثر بر تفسیر و اعمال قاعده ۷۳
- شکل ۲-۴: جنبه های آشکار و پنهان سازمان ۹۹
- شکل ۲-۵: تشکیلات ورزش زنان طی دو دهه ۶۰ و ۷۰ در سازمان تربیت بدنی ۱۰۷
- شکل ۲-۶: تشکیلات سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۸۵ ۱۰۹
- شکل ۲-۷: مدل نظری تحقیق ۱۱۸

فصل ۵

- شکل ۵-۱ مدل نظری اصلاح شده تحقیق ۲۲۷

فصل ۱

کلیات تحقیق

طرح مسأله

زنان در اکثر جوامع از نظر قدرت سیاسی و دسترسی به منابع در حاشیه قرار دارند . ورزش پدیده ای است که می تواند برای این گروه راه خروجی از حاشیه به متن جامعه باشد . یک ورزشکار با شرکت در رقابت های ورزشی از لحاظ روانی و عاطفی به توانمندی های خود آگاه می شود و از نظر اجتماعی و اقتصادی موقعیت خود را در جامعه بهبود می بخشد. از این جهت ایجاد زمینه مناسب برای ورزش بانوان در کشورهای مختلف یک موضوع ملی و بین المللی است و یکی از شاخص های حرکت به سوی رشد و توسعه فرهنگی و اجتماعی تلقی می شود.

در جامعه ایران ورزش با تنگناهای متعددی همچون کمبود بودجه، امکانات اندک، فضاهای ورزشی محدود، کمبود مربی و نیروی انسانی روبرو است . به دلیل وجود برخی از موانع ساختاری در زمینه و متن اجتماعی همچون گرایش های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی محدودیت زنان برای دسترسی به این امکانات مضاعف است و بنابراین در بخش ورزش بانوان این مشکلات چند برابر می شود. در حالی که روز به روز بر جمعیت زنان ورزشکار افزوده می شود، کمبود امکانات و همین طور مسأله انطباق با فرهنگ و ایدئولوژی حاکم بر جامعه اسلامی با تأمین نیازهای ورزشی جامع ه زنان ، دشواری های بسیاری را در مقابل سازمان ورزش کشور و بانوان ورزشکار قرار داده است . سهم زنان برای حضور در رقابت های ملی و بین المللی نیز بر همین سیاق محدودیت می یابد، بنابراین در صورت شرکت در رقابت های برون مرزی نتایج مطلوب و درخوری به دست نمی آورند . ایران در ۱۲ دوره از رقابت های جهانی المپیک شرکت داشته است ولی تاکنون هیچ زن ایرانی از مسابقات المپیک مدالی دریافت نکرده است. در سال ۱۳۸۱ برای اولین بار در تاریخ ورزش کشور زنان توانستند در مسابقات آسیایی بوسان دو مدال برنز دریافت کنند (درگاهی، ۱۳۸۴: ۱۵۱).

در بازی های آسیایی بوسان، ایران در رتبه ۱۰ قرار گرفت و در سال ۱۳۸۵ در بازی های آسیایی دوحه به رده ششم ارتقا یافت که بهترین عملکرد پس از پیروزی انقلاب اسلامی بوده است . اما در این رقابت ها ه م چنان نقش زنان بسیار کم رنگ است . تنها تیم سه نفره شطرنج ایران متشکل از دو پسر و یک دختر در رده سوم قرار می گیرد و در مسابقات کایاک، زنی دیگر در بین شش نفر فینالیست به مقام ششم دست می یابد^۱. برخی از ورزشکاران علت رتبه پایین ایران را نسبت به کشورهای دیگر برتری کمی و کیفی حضور زنان ورزشکار کشورهای رقیب در این رقابت ها مطرح می کنند. ریتزر با استفاده از

مفهوم کژکارکرد مرتن در حاشیه قرار دادن زنان را به ضرر هر دو جنس زن و مرد می‌داند. در حاشیه نگه داشتن زنان در فعالیت‌ها به ضرر هر دو جنس است. مردان از تبعیض علیه زنان دچار خسارت می‌شوند. این نوع تبعیض‌ها، به خاطر غیر مولد نگه داشتن شماری از اعضای جامعه، بر همان کسانی که این تبعیض‌ها را اعمال می‌کنند تأثیر ناخوشایند می‌گذارد. هر چند تبعیض در توزیع منابع برای گروهی که امتیاز کسب می‌کند دارای کارکرد است اما در نهایت برای همین گروه بدون کژ کارکرد نیست (ریتزر، ۱۳۷۴: ۱۵۰). ضعف و کاستی در قلمرو ورزش بانوان تنزل رتبه ایران در رقابت‌های بین‌المللی را در پی دارد که برای کسب نتایج مطلوب، فشار مضاعفی را بر ورزشکاران مرد وارد می‌کند. بنابراین از محل نابرابری در توزیع امکانات بین دو جنس هر دو طرف متضرر می‌شوند.

رشد چشمگیر و بی‌سابقه ورزش بانوان طی سه دهه پس از انقلاب اسلامی غیر قابل انکار است. سهم عمده‌ای از این رشد مربوط به دورانی است که بین ورزش مردان و زنان تفکیک ایجاد شد، اما نتایج به دست آمده در بخش ورزش قهرمانی زنان تا حد مطلوب فاصله زیادی دارد. همان‌گونه که اشاره شد، سهم عمده رشد مربوط به دوران پس از تفکیک ورزش بانوان و مردان بوده است. در دوران مذکور اداره ورزش بانوان بر عهده انجمن‌های ورزشی گذاشته شد و ورزش مردان مانند سابق با مدیریت فدراسیون‌های ورزشی ادامه یافت. با وجود این که تفکیک عملاً دست زنان را از امکانات ورزشی فدراسیون‌ها کوتاه کرد، اما شواهد نشان می‌دهد نسبت به قبل از انقلاب در برخی از ابعاد رشد چشمگیری داشته است. این دگرگونی تاکنون در هیچ پژوهش داخلی دنبال نشده است. از نظر برخی رشد سمت‌های مدیریتی زنان در حوزه ورزش در کنار تحولات دیگر از جمله عوامل مؤثر بر این رشد بوده است. قطعاً علاوه بر افزایش سمت‌های مدیریتی زنان، عوامل دیگری وجود دارد که دست به دست یکدیگر داده است تا این موفقیتی محقق شود.

مرور منابع نشان می‌دهد ورزش قهرمانی و همگانی در ایران و در بیشتر کشورها زیر نظر مدیریت سازمان‌های دولتی اداره می‌شود. بنابراین نقش سازمان‌های دولتی و ماهیت وجود عوامل زمینه‌ای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در کنار روابط قدرت، در توفیقات و شکست‌های ورزشکاران مهم و مؤثر تلقی می‌شود. زیرا سازمان‌های دولتی برای پی‌گیری اهداف جامعه برنامه ریزی می‌کنند، طبق برنامه ریزی‌های انجام شده، منابعی هم‌چون بودجه و اقلام بودجه را در اختیار می‌گیرند و زیر عنوان تخصیص بودجه و منابع، توزیع می‌کنند. تخصیص مذکور مستقل از روابط قدرت و ایدئولوژی نیست. زیرا نظام تخصیص همواره متأثر از نظام قدرت موجود است و نظام موجود را تداوم می‌بخشد (Hall, 1991: 120-121). بدون شک توفیق یا عدم توفیق ورزش مستقل از فرایند تخصیص نیست.

معمولاً در همه کشورها ورزش تابع ساختارها و روندهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در متن و کل جامعه است. به عبارتی عوامل پنهانی همچون روابط قدرت و ایدئولوژی سازمانی که دارای ویژگی پنهان و غیر آشکار ساختاری است تأثیر گذار است. در منابع مربوط به جامعه‌شناسی ورزش که -

عمدتاً غیر فارسی است - تأثیر روابط قدرت و ایدئولوژی حامی این روابط مورد تأکید قرار گرفته است . اما در بخش ورزش بانوان به ایدئولوژی دیگری با نام «ایدئولوژی فرهنگی» و یا به عبارتی «ایدئولوژی مردانه» اشاره شده است. این دو مفهوم تحت عنوان موانع فرهنگی در کنار موانع ساختاری ورزش بانوان بحث می شود. منظور از موانع ساختاری وجود قوانین و قواعد رسمی و مصوب است . برخی علاوه بر ساختار اجتماعی بر عوامل گسترده تری از ساختار اجتماعی زیر عنوان های عوامل فرهنگی، عقلانی و زمینه ای کلی اشاره می کنند. از سوی دیگر بر نقش اعضای دارای موقعیت پایین تر در سلسله مراتب قدرت اشاره می رود. عوامل ساختاری معمولاً با عنوان ساختار اجتماعی رسمی شناخته می شود و عوامل گسترده تر فرهنگی تابع قوانین غیر رسمی و نانوشته است . برخی معتقدند دو سطح مذکور بر اساس تجربیات و مشاهده الگوهای رفتاری اجتماعی، دارای پایداری و تداوم بیشتری هستند.

پس از انقلاب اسلامی حضور زنان در ورزش افزایش چشمگیری نشان می دهد. مرور منابع و ادبیات مربوط به قبل از انقلاب اسلامی نشان از اهمیت اندک ورزش بانوان نسبت به مردان دارد. محقق ادبیات ورزش بانوان با مرور منابع موجود در زمانی اندک متوجه می شود، به همراه استقبال زنان از ورزش در دو بعد قهرمانی و همگانی است که ادبیات ورزش بانوان ایران پس از انقلاب اسلامی متولد می شود . قبل از انقلاب ورزش بانوان همواره در پس اهمیت ورزش مردان قرار گرفته بود، به نحوی که تنها زنان طبقات بالا از شرایط حضور در رقابت های ورزشی برخوردار بودند. پس از انقلاب تا اندازه ای این موازنه به هم خورد و با نزدیک تر شدن قلمرو ورزش با زمینه های سنتی و فرهنگی جامعه، حضور زنان طبقات متنوع تر در ورزش افزایش یافت. اما چرا با وجود مشارکت چشمگیر زنان در بخش ورزش همگانی و قهرمانی هنوز در رقابت های قهرمانی نسبت به مردان حضور کم رنگ تری دارند؟ یا در صورت شرکت در رقابت های بین المللی و برون مرزی نتیجه مطلوب کسب نمی شود؟ منابع نظری در مقابل این پرسش ها دو پاسخ ارائه می دهد: موانع ساختاری و موانع فرهنگی . با این دو مفهوم به رابطه ورزش زنان و متن و زمینه اجتماعی آن اشاره می شود. مطالعه اکتشافی در ورزش بانوان ایران نشان می دهد قبل از انقلاب در برابر ورزش بانوان مانع رسمی و قانونی وجود نداشت. برای حضور در رقابت های بین المللی نیز مانعی وجود نداشت. چرا با وجود فقدان موانع قانونی و رسمی، هم چنان اثری از توفیق زنان در رقابت های ورزشی مشاهده نشد؟.

در ایران برخی، روابط قدرت رسمی و قوانین مصوب در حوزه ورزش را مانع توسعه ورزش بانوان می دانند. برخی دیگر بر روابط قدرت غیر رسمی تأکید دارند . گروه اخیر معتقدند اگر قوانین نانوشته متنی و تابع روابط قدرت، محدودیت های مضاعف ایجاد نکند، ورزش بانوان برای رشد و شکوفایی از توان لازم برخوردار است.

ورزش مدرن بدون سازمان و برخورداری از قواعد و مقررات ناممکن است. قطعاً قوانین رسمی و مصوب مکتوب از جمله عوامل مؤثر بر رویدادهای ورزشی بانوان است. اما از سوی دیگر عوامل غیر

رسمی و نانوشته ای نیز وجود دارد که بر رویدادهای ورزشی بانوان مؤثر است. از نظر برخی به دلیل ویژگی های خاص فرهنگی و سیاسی کشور ایران، ماهیت عوامل مؤثر بر رویدادهای ورزش بانوان ایران متفاوت از ورزش زنان در سرزمین های دیگر است. به این معنا که در ایران نظام حکومتی مبتنی بر مذهبی است که بر پوشش و حجاب زن تأکید دارد، اما انجام حرکات فنی ورزشی، طبق قراردادهای بین المللی نیازمند استفاده از پوششی است که در چنین نظام سیاسی و فرهنگی نمی توان آن را حجاب نامید. علاوه بر تعیین پوشش در شرع مقدس، وظیفه اصلی زن «همسری»، «فرزند آوری» و «مادری» است و هر نقش دیگری از جمله نقش «زن ورزشکار قهرمان مدال آور» از نظر اهمیت در مراتب بعدی قرار دارد. بنابراین از حضور کمی (فراوانی) و کیفی (مدال آوری و شرکت در ورزش های متنوع) زنان در رقابت های ملی و بین المللی کاسته می شود.

تحقیق حاضر با مطالعه عوامل مربوط به سازمان ورزش بانوان در جستجوی پاسخ به این سؤالات اساسی است. ۱- پس از انقلاب اسلامی ورزش بانوان اعم از همگانی و قهرمانی چه مراحل را پشت سر گذارده است؟ ابزار قدرت شامل قدرت شیخ صی، قدرت شرطی، مالکیت و سازمان در چارچوب فدراسیون ها با عملکرد ورزش بانوان چه رابطه ای دارد؟ تفسیر ایدئولوژیک قواعد ورزش در سلسله مراتب قدرت شامل رؤسا، مدیران و ورزشکاران فدراسیون با عملکرد ورزش بانوان چه رابطه ای دارد؟

اهداف تحقیق

هدف اصلی تحقیق مطالعه جامعه شناختی ورزش بانوان ایران در سال ۱۳۸۷. جامعه شناسی ورزش عبارت است از بررسی ارتباط متقابل ورزش و نظام های سیاسی، مذهبی، اقتصادی، رسانه های گروهی و ارتباط جمعی است (وست و بوچر، ۱۳۸۱: ۴۵). در اینجا ارتباط متقابل ورزش بانوان و روابط قدرت در چارچوب فدراسیون های ورزشی مد نظر است. هدف اصلی این تحقیق یافتن جزئی از عوامل ساختاری در حوزه روابط قدرت است که بر ورزش قهرمانی و همگانی زنان ورزشکار ایران تأثیر گذار است. در ایران تاکنون پیرامون عوامل ساختاری مؤثر بر ورزش بانوان از دیدگاه جامعه شناختی مطالعه ای انجام نشده است. بنابراین برخی معتقدند ایدئولوژی سیاسی و رسمی حاکم که با رؤیت جلوه های ظاهری و جسمانی زنان از سوی غیر محارم مخالف است، مهمترین عامل تأثیر گذار بر ورزش بانوان ایرانی است. در صورتی که منابع جامعه شناسی ورزش از ایدئولوژی وسیع تر فرهنگی حامی روابط قدرت و همین طور اقتصادی نبودن سرمایه گذاری بر ورزش زنان به عنوان عامل مؤثر نام می برد. با پذیرش وجود عوامل ساختاری مؤثر بر ورزش بانوان، اهداف کلی و جزئی تحقیق حاضر به این شرح است:

- اهداف کلی :

- شناخت عملکرد فدراسیون های ورزشی در امور ورزش بانوان در سال ۱۳۸۶؛

- مطالعه رابطه منابع و روابط قدرت با عملکرد مذکور؛

- مطالعه رابطه تفسیر ایدئولوژیک قواعد ورزش با عملکرد مذکور.

اهداف جزئی :

- مطالعه رابطه قدرت شخصی با عملکرد ورزش بانوان؛

- مطالعه رابطه قدرت شرطی با عملکرد ورزش بانوان؛

- مطالعه رابطه قدرت مالکیت با عملکرد ورزش بانوان؛

- مطالعه رابطه قدرت سازمانی با عملکرد ورزش بانوان؛

- مطالعه رابطه جنسیت و مرتب سازمانی با تفسیر ایدئولوژیک قواعد ورزش؛

- مطالعه رابطه تفسیر ایدئولوژیک قواعد با عملکرد ورزش بانوان؛

- با استفاده از اطلاعات فوق شناخت عوامل مؤثر بر ورزش بانوان در حوزه قدرت فدراسیون و از

این طریق کمک به تسهیل رشد ورزش بانوان در ایران.

ورزش حوزه ای است که تحت نظارت قواعد و مقررات هدایت می شود . تبعیت از قاعده

فرایندی است که پس از مرحله معنا نمودن قاعده رخ می دهد. اما قاعده همواره دارای مازاد معنا است

و گروهی که در موضع قدرت قرار دارد دارای این امکان هست که مازاد معنای قاعده را تفسیر کند .

موضوع مطالعه حاضر شناخت چنین تفسیرهایی است که زمینه ساز اعمال قدرت گروهی بر گروه

دیگر می شود. تحقیقاتی از این نوع می تواند ضمن افزودن بر دانش علمی در زمینه جامعه شناسی

ورزش و ترویج کارآمدی این علم، افق های روشن تری را در مقابل چشم سیاست گزاران و برنامه ریزان

توسعه ورزش قهرمانی و همگانی و بالاخص ورزش همگانی و قهرمانی بانوان ایران تقسیم کند.

ضرورت تحقیق

ورزش یکی از نهادهای اجتماعی مهم در جامعه است که منابع مادی و معنوی زیادی در آن هزینه

می شود. وظیفه جامعه شناسی ورزش ارزیابی انتقادی چنین نهادهایی اجتماعی است که زندگی ما را به

شیوه های گوناگون شکل می دهند (Watson, 2007). نقش سازنده ورزش در بهبود موقعیت زنان در

ابعاد مختلف از لحاظ تقویت قوای فکری و جسمانی، سازگاری اجتماعی و بهبود روابط سیاسی داخلی و

خارجی حائز اهمیت است. ورزش در بعد تقویت قوه فکر و اندیشه مقوم سرعت انتقال، خلاقیت،

نوآوری و یادگیری مهارت ها است. یک ورزشکار در کم ترین زمان بایستی فکر کند، تشخی ص دهد و

عمل کند. بنابراین حضور در بازی ها و رقابت های ورزشی و بهره گیری از فنون باعث رشد و تقویت

فکر و سرعت انتقال در جمعیتی می شود که ممکن است در حوزه های دیگر زندگی از چنین فرصتی برای رشد برخوردار نباشد.

در مقاله ای آمده است زنان در مقایسه با مردان دارای قلب کوچکتر و هموگلوبین کم تر هستند . ضعف در عضلات مختلف بدن انواع دردها را باعث می شود که رایج ترین آنها کمردردها و پادردهایی است که معمولاً زنان از آن ها شکایت دارند. کوتاهی در رفع و اصلاح ضعف عملکرد عضلانی منجر به بیماری های مختلف قلبی، ستون مهره ها و یا کوچک شدن حجم عضلات مختلف می شود (اداره کل ورزش بانوان، ۱۳۷۵: ۹). در حوزه ورزش، ورزشکار برای حفظ سلامتی خود ملزم به رعایت اصول و مقررات خاصی است. از نظر جسمی مراقبت هایی هم چون اعمال دقت در میزان و کیفیت تغذیه و تناسب اندام، موجبات افزایش سلامت و کاهش بسیاری از هزینه های بهداشتی و درمانی است. یادگیری فنون و مهارت های ورزشی سبب می شود زنان در سنین کهنسالی نیز از تعادل بدنی بالا برخوردار باشند. آموختن مهارت های ورزشی آنان را در مقابل ناملایمات و مشکلات زندگی نیز مقاوم می کند.

ورزش بانوان از بعد اجتماعی تقویت همکاری و تعاون، تعدیل روحیه تکروی، احیای مسئولیت های اجتماعی، اجتماعی شدن و اطاعت از قوانین و مقررات را در پی دارد. فعالیت های ورزشی برای ایفای نقش های اجتماعی، روحیه سازگاری و خودسازی را افزایش می دهد. انجام فعالیت های ورزشی و رقابتی، محیطی دوستانه برای پذیرش هم نوع پدید می آورد که مقدمه ی زندگی اجتماعی پر محتوا و غنی است.

از نظر روابط سیاسی داخلی، ورزش بانوان مانند دیگر ابعاد حیات اجتماعی تحت تأثیر پدیده های ساختاری به حیات ادامه می دهد. این پدیده های ساختاری کم تر تابع اراده فردی و گروهی است. هیچ یک از زنان و مدیران و سیاست گزاران حوزه های ورزشی و غیر ورزشی، خواستار اعمال تبعیض علیه زنان نیستند، اما در این بین فرایندهای ساختاری وجود دارد که صرفنظر از میل و خواست افراد بر روابط اجتماعی و بالاخص روابط قدرت در حوزه ورزش تأثیر گذار است. مدیران و سیاست گزاران برای مقابله با فرایندهای مولد تبعیض، نیازمند شناخت سازوکارهای تبعیض آفرین هستند. با شناخت سازوکار تأثیر گذاری روابط قدرت و ایدئولوژی سازمانی بر ورزش زنان می توان این گروه را یاری نمود.

در حوزه روابط بین الملل و روابط سیاسی امروز، ورزش نقش آئین تمام نمای یک کشور را ایفا می کند. به این معنا که توفیق ورزشکاران در رقابت های قاره ای و بین المللی بدون هیچ گونه سانسور و تحریف، نشانه مدیریت قوی، با ثبات و استوار در ابعاد نظام های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی یک جامعه است. توفیق زنان ورزشکار در این بین نشانه ای از توفیق آن کشور برای مقابله با سیاست های تبعیض آمیز جنسیتی است. رشد و گسترش ورزش بانوان معرف معتبری از اهتمام دولت ها برای فراهم آوردن برابری و عدالت در توزیع امکانات بین زنان و مردان و ایجاد فرصت بروز استعداد و خلاقیت برای بخش عمده ای از جمعیت محروم جامعه است.